

การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อการออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา

An Identity-Based Study for the Creative Design of the Salawan Dance

Performance Honoring King Vajiralongkorn (Rama X)

สุชีรา อินทโชติ^{1*} ศิรดา พานิชอำนวย² และคณะผู้วิจัย³

Suchira Intachote^{1*}, Sirada Panichamnoy², and the research team³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษาอัตลักษณ์เพื่อการออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด 2. เพื่อออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวัน ชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา ให้เหมาะสมแก่การใช้ในพิธีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2567 ปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษา โดยศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด ทั้งในด้านท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย แล้วนำมาปรับใช้ภายใต้แนวคิดการแสดงนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ในเชิงสร้างสรรค์ ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของศิลปะพื้นบ้าน การแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา นำเสนอผ่านกระบวนการท่ารำ คำร้อง ทำนองเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี อันสะท้อนถึงความเป็นไทยและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

คำสำคัญ : ฟ้อนสาละวัน, ฟ้อนสาละวัน เฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา, นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ในเชิงสร้างสรรค์

Abstract (ขนาดตัวอักษร 16 ตัวหนา)

This research on the identity study for the design of the Sala Wan dance performance in honor of His Majesty the King Thotsamin Tharacha is praised for 1. A study of the identity and history of the Sala Wan dance performance, Roi Et College of Dramatic Arts. 2. To design a Salawan dance performance, Salawan dance set to celebrate His Majesty Thotsamin Thalim Racha. must be used in the ceremony to honor His Majesty King Maha Vajiralongkorn Bodindradebayavarangkun in 2567, the auspicious year of his

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชีรา อินทโชติ, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Assistant Professor Suchira Intachote, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิรดา พานิชอำนวย, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Assistant Professor Sirada Panichamnoy, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

³ ชมพูนุท อิมอุรา, ชลธิชา หาสนนท์, ณัฐพงษ์ วงศ์อนุ, เตชิต สุภกุล, ภาคินี นุดนา, ยศกร วิมลชวีศกุล, และสุพิชชา พุทธเจริญ นักศึกษาปริญญาตรี,สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา,คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

³ Chompunut aim-ura, Cholticha Hasanon, Nattapong Wong-a-nu, Techit Suphakun, Pakinee Nudna, Yossakorn

Wimonchawitkul, and Supitcha Putthacharoen Undergraduate Student, Thai Dance Studies Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi.

*Corresponding author email: jumpoon915@gmail.com, Suchira_i@rmutt.ac.th

72nd birthday. By studying the identity and elements of the Sala Wan dance, Roi Et College of Dramatic Arts, including dance moves, music, and costumes, and then adapting them under the concept of creative traditional Thai dance performance that still preserves the identity of folk arts. The Sala Wan dance performance in honor of His Majesty the King Thotsamin Tharacha is presented through dance moves, lyrics, and melodies to show loyalty reflecting Thainess and gratitude for the royal grace.

Keywords: Fon Sala Wan, Fon Sala Wan in honor of King Thotsamin Tharacha, Thai traditional dance in a creative way

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมไทยถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชาติผ่านภาษาศิลป์ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ดนตรี นาฏศิลป์ วรรณกรรม หรือการแสดงพื้นบ้าน อัตลักษณ์ของนาฏศิลป์พื้นบ้านที่สำคัญของไทย โดยเฉพาะใน ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ประเภท “ฟ้อน” เป็นหนึ่งในรูปแบบของนาฏศิลป์พื้นบ้านซึ่งมีเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมที่สื่อสารผ่านท่วงท่าลีลา ดนตรี เครื่องแต่งกาย และบริบทของการแสดงที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และ พิธีกรรมของชุมชน การฟ้อนของอีสานมีนาฏยลักษณะเฉพาะที่แสดงความเป็นตัวตนที่เป็นสุนทรีย์ในพื้นที่ถิ่น ยังมีนักวิชาการ รวมถึงศิลปินพื้นบ้านบางท่านพยายามให้คำอธิบายอัตลักษณ์ของนาฏศิลป์อีสานว่า “กัมต่ำ รำกว้าง ไม่หวงตัว” และมี นักวิชาการบางกลุ่มให้ความเห็นเพิ่มเติมจากวรรณกรรมอีสานหลายเรื่อง ที่ ระบุการฟ้อนของอีสานนั้นเป็นการ “แอะแอน ฟ้อน” หรือท่าทางการฟ้อนในฮูปแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) และการฟ้อนในพิธีกรรมของชาวอีสานที่เน้นการแอนตัวมากกว่า การกัม (ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ , 2532, :18)

ศิลปะการฟ้อนของชาวอีสานที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทางหนึ่งที่แพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทยได้รับความนิยมมายาวนาน เรียกว่า “ฟ้อนสาละวัน” เป็นการแสดงที่มี ท่วงทำนองที่เร้าใจและจังหวะ สม่่าเสมอ บทประพันธ์ของสาละวันนอกจากจะสะท้อนให้เห็นแนวทางการเกี่ยวพาราสิระระหว่าง ชาย- หญิงแล้ว โวหารเปรียบเทียบกับที่ได้สะท้อนให้เห็นความงามในการใช้ภาษาอีกด้วย นอกจากนี้ ท่วงทำนองของการลำ ยัง มี “โถ่” ที่มีความไพเราะอ่อนหวาน เยือกเย็นคร่ำครวญ มีการไล่เสียงสูงต่ำ ประคองเสียงน้ำตกของลำน้ำเซโปน ซึ่งเป็นลำน้ำ ที่ไหลเลียบบตามภูเขาจนถึงเมืองสาละวัน สาละวันจะแตกต่างกันตามท้องถิ่นสาละวันพันทองจะร้องด้วย เสียงสูงและ กระแทกเสียง ส่วนสาละวันเซโปน จะมีเสียงต่ำนุ่มนวลกว่า (วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. 2543 : 1)

ฟ้อนสาละวันเป็นเอกลักษณ์ของชาวสาละวันมายาวนานร่วม 70 ปี ไม่มีวันสูญหายถึงแม้จะ แพร่หลายไปอยู่ที่ใดก็ตาม ยังคงไว้ซึ่งความไพเราะและเป็นการร้อยเรียงภาษาที่บอกเล่าเป็นทำนองให้เราทราบถึงอดีตที่รุ่งเรืองของสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อย่างดียิ่งชาติไทยและลาวมีความสัมพันธ์กันฉันท์พี่น้องสืบทอดถ่ายโอนศิลปะซึ่งกันและกันมา ยาวนาน มีความรักในผืนแผ่นดินเกิดของตน (วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. 2543 : 3) วิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้อยเอ็ด ได้เล็งเห็นถึง คุณค่าในความไพเราะของทำนองและบทร้องตลอดจนทำรำที่สื่อความหมายตาม แบบศิลปะพื้นบ้านที่บริสุทธิ์รวมไปถึงความ สวยงามของลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอของชาวสาละวัน ได้นำฟ้อนประกอบการลำสาละวันมาจัดระเบียบแบบแผนในการ แสดงใหม่โดยพยายามอนุรักษ์ การฟ้อนแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านเนื่องในงาน นิทรรศการศิลปวัฒนธรรมสี่ภาคของสถานศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร เมื่อปีพุทธศักราช 2543 ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย (ชัยณรงค์ ต้นสุข. 2549 : 61)

ในปีพุทธศักราช 2567 เป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลง กรณบดีดินทรเทพ ยวรางกูร ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าร่วมใจแซ่ซ้อง สรรเสริญและถือเป็นการถวายพระพรชัยมงคล ทางคณะผู้วิจัยจึงนำรูปแบบการแสดงรูปแบบการ แสดง องค์ประกอบการ แสดงและกระบวนท่าฟ้อนสาละวัน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งจังหวะดนตรี ท่วงท่ารำ และการแต่งกายที่แสดงออกถึงความ

สนุกสนานและชีวิตชีวาของชาวอีสาน แต่เดิมนิยมใช้ในการแสดงต้อนรับแขกหรือในเทศกาลสำคัญ จึงนำฟ้อนสาละวันมาพัฒนาให้มีความสง่างามและเหมาะสมกับบริบทของงานเฉลิมพระเกียรติ โดยมีการพัฒนาบทร้องในช่วงต้นและช่วงท้ายให้เหมาะสมกับบริบทปี่มโหรีมาคลา แต่ยังคงท่วงทำนองเดิม อีกทั้งมีการออกแบบกระบวนการทำรำขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบทร้องที่มีการประพันธ์ขึ้นใหม่โดยใช้วิธีการตีบทเพื่อนำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานภายใต้แนวคิดการแสดงนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ในเชิงสร้างสรรค์ชุด ฟ้อนสาละวันเฉลิมพระ เกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
2. เพื่อออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวัน ชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา

กรอบแนวคิด / ทฤษฎีในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ

1. ศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ในการกำหนดกรอบแนวคิดในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เอกสาร ฐานข้อมูลออนไลน์มาเป็น กรอบในการวิเคราะห์การแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เพื่อให้ได้องค์ความรู้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยศิริเพ็ญ อัดไพบุลย์ ได้สรุปความหมายของ เป็นกระบวนการกระจายของวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมจากสังคมแห่งหนึ่งไปยังสังคมอีกแห่ง หนึ่งเป็นการแพร่หลาย (Spread) ของลักษณะการทางวัฒนธรรม (Cultural Traits) จากกลุ่มหนึ่งถึงกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นการแพร่กระจาย และศึกษาการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด คุณค่าในความไพเราะของทำนองและบทร้องตลอดจนทำรำที่สื่อความหมายตามแบบศิลปะพื้นบ้าน จึงได้นำฟ้อนประกอบการลำสาละวันมาจัดระเบียบแบบแผนในการแสดงใหม่โดยพยายามอนุรักษ์การ ฟ้อนแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด

2 เพื่อออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวัน ชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา

โดยนำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานฟ้อนสาละวัน ภายใต้แนวคิดการแสดงนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ในเชิงสร้างสรรค์ชุด ฟ้อนสาละวันเฉลิมพระ เกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา ตามรูปแบบองค์ประกอบการแสดง 1. ด้านทำนอง2. ด้านดนตรี3. ด้านคำร้อง4. ด้านกระบวนการทำฟ้อน 5. ด้านเครื่องแต่งกาย 6. ด้านรูปแบบการแปรแถว

วิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาอัตลักษณ์เพื่อการออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เพื่อนำมาสังเคราะห์ออกแบบการแสดงในบริบทเฉลิมพระเกียรติ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อออกแบบการแสดงที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิม โดยมีกระบวนการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการศึกษา

1.1 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูล รวบรวมงานวิจัย หนังสือ บทความ และวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับฟ้อนสาละวัน ศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทำรำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย และบริบทของการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด นำมาวิเคราะห์อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของฟ้อนสาละวันในเชิงศิลปวัฒนธรรม

1.2 ด้านบุคคลให้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Structure interview) ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ ผู้เชี่ยวชาญด้าน หมอลำ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีอีสาน ผู้เชี่ยวชาญด้านฟ้อนอีสาน ผู้เชี่ยวชาญด้านขับร้อง ฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องแต่งกายฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดใน การคัดเลือกบุคคลทั้ง 5 กลุ่ม แต่ละบุคคลมีความเชี่ยวชาญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เพื่อประโยชน์ต่อการให้ข้อมูล การตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล และศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากการ

สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) จากวีดิทัศน์การแสดง ฟ้อนสาละวัน โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้อยเอ็ด เผยแพร่เมื่อวันที่ 17 มกราคม ปีพุทธศักราช 2560

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. ดร.ฉวีวรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ประจำปีพุทธศักราช 2536 ผู้ประพันธ์ท่วงประกอบการฟ้อนสาละวัน
2. นายทรงศักดิ์ ประทุม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) ประจำปีพุทธศักราช 2562 ผู้ประพันธ์ดนตรี ประกอบการฟ้อนสาละวัน
3. ดร.ชัยณรงค์ ต้นสุข อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ผู้ประดิษฐ์กระบวนการฟ้อนสาละวัน
4. นางรัชตพร จารย์รัตน์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม ผู้ขับร้องท่วงประกอบการฟ้อนสาละวันคนแรก ประกอบการฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
5. ว่าที่ ร.ต.ชยันนทร์ มาเพชร อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ผู้ออกแบบการแต่งกายชุดฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและตีความความหมายจากข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อแยกแยะและสังเคราะห์ อัตลักษณ์ของฟ้อนสาละวันและนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการออกแบบการแสดงที่เหมาะสมกับบริบทการเฉลิมพระเกียรติการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

- 1.การจัดระบบข้อมูล (Data Organization) การนำข้อมูลจากเอกสาร ตำราและจากการสัมภาษณ์นำมาเรียบเรียงในรูปแบบความเรียง
- 2.การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จำแนกประเด็นเนื้อหา อัตลักษณ์ที่สะท้อนความเป็น ฟ้อนสาละวัน วิเคราะห์ความหมายและรูปแบบการแสดงเพื่อใช้ในการออกแบบการแสดงเพื่อการเฉลิมพระเกียรติ
- 3.การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการสร้างสรรค์ (Synthesis for Design) นำผลการวิเคราะห์ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการออกแบบการแสดงกำหนดรูปแบบการแสดงที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เดิม แต่เพิ่มเติมความวิจิตรและความเหมาะสม ในด้านการเรียบเรียงคำร้อง เครื่องแต่งกายและท่าฟ้อนที่เหมาะสมต่อบริบทในการเฉลิมพระเกียรติ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อการออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๘ ราชาคณะผู้วิจัยได้ศึกษาจาก หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดย นำเสนอตามรายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1.ศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด จากการศึกษพบว่า ฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เป็นการแสดงที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแขวงสาละวัน หนึ่งในสี่แขวงของภาคใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ แขวงจำปาสัก, แขวงเซกอง, แขวงอัตตะปือ และแขวงสาละวัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้อย่างมั่นคงและสวยงามแขวงสาละวันมีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านนาฏศิลป์และดนตรีพื้นเมือง หนึ่งในนั้นคือ "ลำสาละวัน" ซึ่งเป็นศิลปะการขับร้องที่มีต้นกำเนิดมาจากพิธีกรรมในชุมชนพื้นถิ่น ลำสาละวันถูกขับขานควบคู่กับท่วงทำนองดนตรีที่เราใจ มีจังหวะที่สม่ำเสมอ และมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวลาวในภาคใต้อย่างชัดเจน บทประพันธ์ในลำสาละวันมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง ผ่านการเกี่ยวพาราสีที่แฝงไว้ด้วยโวหารการเปรียบเปรย การใช้ถ้อยคำที่ละเมียดละไมและการแสดงออกถึงอารมณ์อย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้ลำสาละวันไม่ใช่เพียงแค่การแสดงเพื่อ

ความบันเทิง หากแต่ยังเป็นการสื่อสารคุณค่า ความงามของภาษา และจิตวิญญาณของชุมชนอย่างแท้จริง ลำสาละวันได้รับความนิยมนำแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมกับลาวมาอย่างยาวนาน การรับเอาลำสาละวันเข้ามาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด จึงเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติยาวนานกว่า 70 ปี ให้คงอยู่และแพร่หลายต่อไปในสังคมไทยนอกจากนี้ การแสดงฟ้อนสาละวันยังแสดงถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมานับแต่อดีต ทั้งในด้านภาษา เชื้อชาติ และศิลปวัฒนธรรมที่ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และหล่อหลอมร่วมกันจนเกิดเป็นความผูกพันตั้งแต่นั้น "ฟ้อนสาละวัน" ไม่เพียงเป็นการแสดงนาฏศิลป์ หากแต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความงามทางภาษาของชาวลาว ซึ่งยังคงได้รับการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องและภาคภูมิใจ โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันการศึกษาด้านนาฏศิลป์ในประเทศไทย ที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่มรดกนี้ให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

ในปี พ.ศ. 2542 วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดได้ปรับปรุงและพัฒนาการแสดงฟ้อนสาละวันให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเพิ่มจำนวนท่าฟ้อนจากเดิม 12 ท่า ซึ่งสืบทอดกันมาแต่โบราณ ให้กลายเป็น 25 ท่า ทั้งนี้เพื่อเสริมความงดงาม ความต่อเนื่องของท่ารำ และความสอดคล้องกับจังหวะดนตรีพื้นบ้าน ส่งผลให้การแสดงมีความหลากหลาย อ่อนช้อย และสมบูรณ์แบบมากขึ้นทำนองและบทขับร้องของการลำสาละวันยังคงรักษาเอกลักษณ์ของหมอลำพื้นบ้านไว้อย่างครบถ้วน โดยมีการ "โอะ" หรือการลากเสียงเอื้อนในจังหวะล่าอย่างเด่นชัด ประกอบกับการใช้ลูกคอที่ถี่และละเอียด ทำให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความอ่อนหวาน เยือกเย็น ความอาลัยอาวรณ์ หรือแม้แต่ความโหยหาอย่างลึกซึ้งจุดเด่นของบทลำอยู่ที่การใช้ภาษาที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมา แต่เปี่ยมด้วยความจริงใจและความซื่อบริสุทธิ์ ซึ่งสะท้อนถึงอุปนิสัยของชาวสาละวันได้อย่างชัดเจน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดยังคงยึดถือและรักษาแบบแผนการแต่งกายของผู้แสดงฟ้อนสาละวันตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นไว้อย่างครบถ้วน อย่างไรก็ตาม มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการให้สอดคล้องกับลักษณะของงานหรือพิธีกรรมที่ใช้ในการแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานพิธีต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง จะมีการแต่งกายที่ประณีต วิจิตร และสวยงามเป็นพิเศษ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานให้มีความสง่างามยิ่งขึ้น ฝ่ายหญิงมักสวมเสื้อเปิดไหล่ข้างเดียวที่ไม่มีแขน ซึ่งตัดเย็บจากผ้าไหมเนื้อดี ท่อนผ้าเบี่ยงพาดเฉียงจากไหล่ลงมาด้านหน้าและด้านหลัง นุ่งผ้าซิ่นยาวกรอมเท้า โดยเลือกใช้ผ้าทอที่มีลวดลายประณีต เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล และลายน้ำไหล เสริมด้วยผ้าสไบที่ปักลวดลายอย่างวิจิตร ผู้แสดงฝ่ายหญิงจะตกแต่งด้วยเครื่องประดับอย่างครบถ้วน อาทิ สร้อยคอ ต่างหู เข็มขัด และกำไลข้อมือ ส่วนทรงผมจะเกล้ามวยสูงแบบเรียบตึง พร้อมประดับด้วยลูกปัดสีทองและปิ่นปักผม เพื่อเสริมความสง่างามให้แก่การแสดง ฝ่ายชายสวมเสื้อคอกลมแบบผ่าหน้า ตัดเย็บด้วยผ้าทอที่มีดินทองและลวดลายดอกแก้ว นุ่งผ้าไหมควบ จีบโจงไปทางด้านหลัง มีผ้าเปี่ยงหรือผ้าสไบผูกเอว ทั้งนี้ผู้แสดงฝ่ายชายจะสวมเครื่องประดับพื้นบ้านตามความเหมาะสม เพื่อให้การแต่งกายมีความกลมกลืนกับบทบาทและลักษณะของการแสดงฟ้อนสาละวันอย่างสมบูรณ์ ดนตรีประกอบการฟ้อนวิทยาลัยได้นำวงดนตรีพื้นเมืองอีสานมาใช้ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน เพื่อเสริมสร้างความสนุกสนานและความกลมกลืนให้แก่การแสดง โดยจังหวะดนตรีสามารถปรับช้า-เร็วได้ตามจังหวะของผู้ลำ แต่จะรักษาความสม่ำเสมอไว้เพื่อให้ผู้ฟ้อนสามารถแสดงได้อย่างต่อเนื่องไม่มีสะดุด เครื่องดนตรีที่ใช้ยังคงยึดตามรูปแบบดั้งเดิม ประกอบด้วย แคน กลอง ฉิ่ง และฉาบ) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของเสียงดนตรีพื้นบ้านอีสานที่ให้พลัง เสน่ห์ และอารมณ์อย่างลึกซึ้งแก่การแสดงการปรับปรุงพัฒนาฟ้อนสาละวันโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดในครั้งนี้ ไม่เพียงเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ หากยังเป็นการยกระดับการแสดงพื้นบ้านให้มีความวิจิตร ประณีต และร่วมสมัยยิ่งขึ้น เพื่อให้ศิลปะพื้นถิ่นนี้สามารถเผยแพร่และได้รับการยอมรับในระดับที่กว้างขวางยิ่งกว่าเดิม

2. เพื่อออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวัน ชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา คณะผู้วิจัยได้มีการออกแบบรูปแบบนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา เนื่อง

ด้วยในปีพุทธศักราช 2567 เป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองให้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ในการแสดงฟ้อน สาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชอาณาจักร ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและจัดทำ การแสดงออกมาในรูปแบบของการ “ฟ้อน” ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย จัดอยู่ในลักษณะของการรำ “ฟ้อนสาละวัน” โดยมีรูปแบบ และกระบวนการออกแบบการแสดงตามองค์ประกอบการแสดงดังนี้

2.1 รูปแบบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชอาณาจักร

คณะผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการแสดงตามรูปแบบฟ้อนสาละวัน ซึ่งอ้างอิงท่าฟ้อนของ วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด โดยรูปแบบการแสดงเป็นการฟ้อนโดยใช้นักแสดงผู้ชายและผู้หญิงในการแสดง เนื่องด้วยในปีพุทธศักราช 2567 เป็นปี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงเจริญพระ ชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา ทาง คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้นักแสดงจำนวน 10 คน แบ่งเป็นนักแสดงชาย 5 คนและ นักแสดงหญิง 5 คน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองให้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 อีกทั้งได้ออกแบบท่าฟ้อน ใหม่ให้มีความสวยงามและสอดคล้องกับเนื้อหาของการแสดงมากยิ่งขึ้นและในการเรียบเรียงดนตรี ประกอบการแสดง เลือกใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศและอารมณ์ของการ แสดงพร้อมออกแบบท่าทางและการ เคลื่อนไหวของนักแสดงให้มีความสวยงาม สอดคล้องกับจังหวะของดนตรีและสื่อความหมายของเนื้อหาได้อย่างชัดเจน ซึ่งการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานทำให้การแสดงมีความเป็นเอกลักษณ์และสื่อถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นพร้อมออกแบบท่า รำรวมไปถึงการแปรแถว คือ แถวตรง แถวหน้ากระดาน แถววี แถวสับหว่าง แถวหน้ากระดาน แถวเฉียง แถวดับเบิ้ลยู แถวเอ็ม และวงกลม เพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจ

2.2 องค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชอาณาจักร

2.2.1 ทำนองสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชอาณาจักร

คณะผู้วิจัยได้ใช้ทำนองสาละวันตามแบบฟ้อนสาละวัน ในการแสดง เนื่องจากทำนองสาละวันเป็นรูปแบบการ แสดงพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถสร้าง บรรยากาศและเพิ่มความสนใจให้กับการแสดงได้อย่างมี ประสิทธิภาพ การใช้ทำนองสาละวันในการ ประกอบการแสดงไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความสวยงามและความไพเราะ ให้กับการแสดงแต่ยัง สะท้อนถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ทำนองสาละวันมักประกอบด้วยการร้อง ที่มีการเปลี่ยนแปลงของเสียงสูง ต่ำทำให้มีความรู้สึกถึงการไหลของน้ำที่เอื่อยเย็น ซึ่งเหมาะสมสำหรับการสร้างบรรยากาศสงบและเรียบง่ายซึ่งการใช้ลูกคอที่ละเอียดและประณีตในการทำนองสาละวันสามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกได้ อย่างลึกซึ้ง โดยมักจะมีการเอื้อนเสียงที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกถึงความละเอียดและความ อ่อนหวาน

2.2.2 กระบวนท่าฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชอาณาจักร

คณะผู้วิจัยได้นำท่าฟ้อนของฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดมา ปรับใช้ในการแสดงโดยเลือกใช้ กระบวนท่าฟ้อนสาละวันทั้ง 32 ท่า ซึ่งมีความอิสระและเป็นธรรมชาติ ผู้แสดงสามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างอิสระ ตามจังหวะของดนตรีและอารมณ์ของตนเองมีท่าฟ้อน ที่แสดงออกถึงความรัก ความชื่นชมและความอ่อนช้อยโดยมีการ เดินเป็นวงกลมและเคลื่อนไหวไปตามจังหวะของดนตรี ในท่าหลักของฟ้อนสาละวันมักเริ่มจากท่าเตรียมจังหวะและมีการ หนักหลัง ตลอดฟ้อนสาละวันมีท่ารำที่หลากหลายและสวยงามซึ่งแต่ละท่าก็มีความหมายและสื่อถึงอารมณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งทางวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดได้รวบรวมท่ารำพื้นฐานของฟ้อนสาละวันจำนวน 12 ท่า และได้นำท่ารำเหล่านี้มา ประยุกต์และพัฒนาให้มีความสวยงามและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยมีการปรับปรุงคำร้อง ดนตรี ท่ารำ และกระบวนการ แปรแถวให้เหมาะสมกับการนำเสนอบนเวทีและพัฒนาท่าฟ้อนสาละวันขึ้นใหม่ทั้งหมด 32 ท่า โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ ดั้งเดิมของฟ้อนสาละวันเอาไว้และได้เพิ่มท่ารำใหม่เข้าไปเพื่อให้การแสดงมีความหลากหลายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ท่ารำ ที่พัฒนาขึ้นใหม่เหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้ในการแสดงและได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องด้วยในปี พุทธศักราช 2567 เป็นปี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงเจริญพระ

ชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา ทางคณะผู้วิจัยได้มีการออกแบบและเพิ่มท่ารำในช่วงต้น โดยใช้วิธีการตีบทจากบทร้อง เพื่อให้สอดคล้องกับคำร้องที่ถูกประพันธ์ขึ้นใหม่ โดยท่ารำทั้งหมด 32 ท่า มีการแบ่งโครงสร้างของการแสดงชุดฟ้อนสาละ วันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๓ ราชา ได้เป็น 3 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 กระทบท่ารำประกอบ การเทิดพระเกียรติดังนี้

ภาพที่ 1 ท่ารำประกอบ การเทิดพระเกียรติ ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

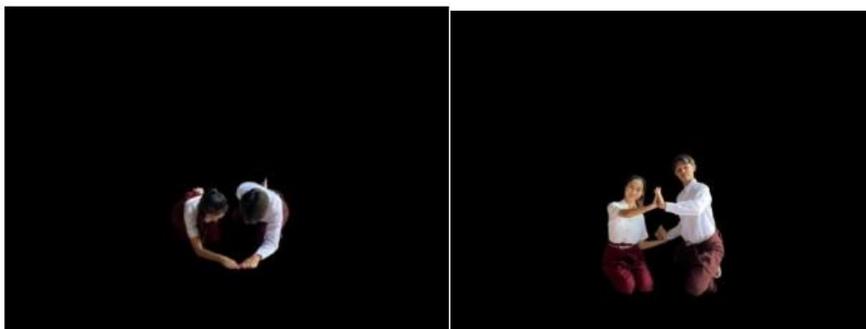

ภาพที่ 2 ท่ารำประกอบ การเทิดพระเกียรติ ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

ช่วงที่ 2 กระทบท่ารำประกอบ การเกี่ยวพาราสีหนุ่มสาว

ภาพที่ 3 ท่ารำประกอบ การเทิดพระเกียรติ ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

ภาพที่ 4 ท่ารำประกอบ การเทิดพระเกียรติ ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

ช่วงที่ 3 กระทบท่ารำการลา เพื่อสื่อความหมายการบอกลาและการสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณ

ภาพที่ 5 ทำรำประกอบ การเทิดพระเกียรติ ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

2.2.3 ด้านรูปแบบการแปรแถว การแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศ มินทร์ ๖ ราชา

คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้นักแสดงจำนวน 10 คน แบ่งเป็นนักแสดงชาย 5 คนและนักแสดงหญิง 5 คน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองให้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 อีกทั้งได้ออกแบบท่าฟ้อน ใหม่ให้มีความสวยงาม และสอดคล้องกับเนื้อหาของการแสดงมากยิ่งขึ้น การแสดงท่าทางและการเคลื่อนไหวของนักแสดงให้สอดคล้องกับจังหวะของดนตรีและสื่อความหมายของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนรวมทั้งออกแบบท่ารำและกระบวนการแปรแถวที่ออกแบบเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เป็นเพียงลักษณะแถวหน้ากระดานและแถวลักษณะวงกลม ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบแถวเพิ่มขึ้น คือ แถวตรง แถวหน้ากระดาน แถววี แถวสับหว่าง แถวหน้ากระดาน แถวเฉียง แถวอักษรดับเบิ้ลยู และแถวอักษรตัวเอ็ม เพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจและเป็นการแสดงถึงความสามารถของผู้แสดงในการการเคลื่อนไหวแถวให้สอดคล้องกับท่วงทำนองของดนตรี บทร้องและกระบวนการทำรำอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.4 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศ มินทร์ ๖ ราชา

คณะผู้วิจัยเลือกใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานมาประกอบการแสดงโดยวง ดนตรีพื้นบ้านมีความสำคัญในวรรณกรรม ดนตรีไทยโดยเฉพาะในภาคอีสานซึ่งมักใช้ในการแสดงและ พิธีกรรมต่างๆ เช่น งานเทศกาล งานบุญ หรือการเฉลิมฉลอง วงดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นเครื่องดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์ให้กับ การแสดงได้อย่างยอดเยี่ยม และวงโปงลางมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศให้กับการแสดงด้วยจังหวะที่เร้าใจ โปงลาง สามารถเพิ่มความตื่นเต้นและความสนุกสนานให้กับการแสดงได้อย่างมาก สัญลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองอีสานที่รวบรวม เครื่องดนตรีหลากหลายชนิด จากภูมิภาคนี้มาอยู่รวมกันในวงเดียว ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวทั้งในด้านจังหวะ ท่วงทำนอง และลีลาที่ แตกต่างจากวงดนตรีประเภทอื่นๆ โดยเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงโปงลางประกอบด้วยเครื่องตี เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า ซึ่งองค์ประกอบของวงดนตรีโปงลางการแสดงของวงโปงลางประกอบด้วย เครื่องดนตรีหลากหลายชนิดที่ แบ่งออกเป็นสี่ประเภทหลัก ได้แก่ พิณพื้นบ้าน พิณเบส ซอบัง หรือ ซออีสาน โปงลาง กลองหาง แคน โหวด สิ่งและแสง หรือ ฉิ่งและฉาบ กลองตุ้ม

วันถอยหลัง ถอยหลัง ถอยหลังสาละวัน (ซ้ำ) ถอยหลังแล้วเชิญยิ้มหวานๆ อ้ายบ่สงสารสาวหมอลำบ่ บ่ฮักน่องบ้อ บ่ฮักน่องบ่ บ่ฮักน่อง...บ่ สาละวันขาเดียว ขาเดียว ขาเดียวสาละวัน สาละวันแขนเดียว แขนเดียว แขนเดียวสาละวัน สาละวันขาเดียว ขาเดียว แขนเดียวสาละวัน แขนเดียวแล้วเชิญยิ้มหวานๆ อ้ายบ่สงสารสาวหมอลำบ่ บ่ฮักน่องบ้อ บ่ฮักน่องบ่ บ่ฮักน่อง...บ่ โอ...โอ...โอ...นา โอ...โอ...โอ...นา โอหนอท่านเอ๋ย บัดนี้สมควรแล้วแวมณีศรีสง่า กราบทูลลาไปบาทเบื้อง ไว้เพียงนี้ลีต่าวลง...ต่าวลงหนา ขอลาลง...หนา สาละวันลาลง ลาลง ลาลง สาละวัน สาละวันลาลง ลาลง ลาลง สาละวัน ลา...ลงลาลงสาละวัน ลา...ลงลงสาละวัน โอ...โอ...นา

2.2.6 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติ- ทศมินทร์ ๖ ราชา

คณะผู้วิจัยยังคงยึดรูปแบบการแต่งกายแบบเดิมตามวิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้อยเอ็ด แต่มีการปรับเปลี่ยนสีของชุดใหม่คือ กำหนดให้สีของชุดเป็นสีเหลือง, สีทอง ซึ่งไม่ถือเป็น การผิดหลักของรูปแบบเครื่องแต่งกายของฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เพื่อเป็นการเฉลิม ผลงและสื่อถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เนื่องด้วยในปีพุทธศักราช 2567 เป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา

ภาพที่ 7 เครื่องแต่งกายชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา

ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

เครื่องแต่งกายผู้ฟ้อนฝ่ายชาย ใส่เสื้อคอกลมผ่าหน้าตัดด้วยผ้าทอสอดดินทอง นุ่งผ้าไหมสีน้ำตาล จีบโจงไปด้านหลัง มีผ้าเปียง(ผ้าสไบ)ผูกเอว สวมเครื่องประดับ เครื่องแต่งกายผู้ฟ้อนฝ่ายหญิง ใส่เกาะอก ห่มผ้าเปียง(ผ้าสไบ) ทั้งชายด้านหน้าและด้านหลัง นุ่งผ้าซิ่นยาวกรอมเท้า สวมเครื่องประดับ สร้อยคอ ต่างหู เข็มขัด กำไลข้อมือ ผมเกล้ามวยสูง เรียบตั้ง รวมมวย ด้วยลูกปัดสีทอง มีปิ่นปักผม

อุปกรณ์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติ ทศมินทร์ ๖ ราชาคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดและเพิ่มเติมอุปกรณ์ประกอบการแสดง ฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา โดยได้เลือกใช้ “ชั้นหมากเบ็ง” หรือ “บายศรีลาว”

ภาพที่ 8 อุปกรณ์การแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา
ที่มา สุชีรา อินทโชติและคณะ (2567)

ฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและเปี่ยมด้วยความหมายในพิธีกรรมอันเป็นสิริมงคลของชาวลาวและชาวอีสานการเพิ่มเติมอุปกรณ์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในวาระพิเศษของ ปีพุทธศักราช 2567 ซึ่งเป็น ปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณดินทรเทพยวรางกูร ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบ 72 พรรษา อันเป็นเหตุการณ์สำคัญยิ่งของปวงชนชาวไทย การเลือกใช้ชิ้นหมากเบ็งเป็นองค์ประกอบประกอบการแสดงจึงมิได้เป็นเพียงการตกแต่งเพื่อความสวยงามเท่านั้น หากแต่เป็นสัญลักษณ์แห่งความเคารพ ความศรัทธา และการเฉลิมฉลองอันแสดงออกถึงความจงรักภักดีของผู้แสดงและผู้จัดงานที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้การเพิ่มอุปกรณ์ประกอบการแสดงยังช่วยเสริมให้การแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติมีความงดงาม ตระการตา และสง่างามยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความใส่ใจในรายละเอียดและความลึกซึ้งทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงผู้ชมให้เข้าถึงสาระสำคัญของการแสดงอย่างแท้จริง

1. อภิปรายผล

1.ศึกษาอัตลักษณ์และองค์ประกอบการแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ผลการของการศึกษาพบว่า การแสดงฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ถือเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีรากฐานมาจากแขวงสาละวัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นแขวงทางภาคใต้ของประเทศไทยที่เต็มไปด้วยความ หลากหลายทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประชากรในแขวงนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 60 ชนเผ่า ซึ่งแต่ละชนเผ่ายังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ฟ้อนสาละวัน ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังแฝงด้วยเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์และการสืบสานวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน ฟ้อนสาละวันมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 70 ปี โดยมีทำนองเพลงที่เร้าใจและจังหวะที่สม่ำเสมอ ทำให้การแสดงนี้ได้รับความนิยมในประเทศไทยอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในภาคอีสาน การรำสาละวัน (หรือ ฟ้อนสาละวัน) มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เน้นไปที่การเกี่ยวพาราสีระหว่างชายและหญิง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการแสดงที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศในสังคมพื้นบ้านของลาวและ ไทย นอกจากนี้บทร้องที่ใช้ยังเป็นภาษาที่สวยงามและเต็มไปด้วยโวหารเปรียบเทียบ ซึ่งทำให้ เรื่องราวในบทเพลงนั้นมีความลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ ประเพณีหรือ วัฒนธรรมของชาวลาว ซึ่งสอดคล้องกับสมศักดิ์ จันทรสมนุญธ์ ได้อธิบายว่า การรำสาละวันเป็นการร้องเพลงที่มีลักษณะเฉพาะตัวของภาคอีสาน โดยเนื้อหาของเพลงมักจะสะท้อนถึงชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ในชุมชน

ด้านเครื่องแต่งกายฟ้อนสาละวัน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดยังคงรักษา ความดั้งเดิมไว้อย่างเข้มงวด ผู้ชายจะสวมเสื้อคอกลมตัดเย็บด้วยผ้าทอทอง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ ความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรือง นุ่งผ้าไหมควบแสดงถึงความงดงามและประเพณีพื้นบ้านของ ลาวและไทย ส่วนผู้หญิงจะใส่เสื้อเปิดไหล่ข้างเดียวที่เน้นความเรียวและอ่อนช้อย นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า พร้อมด้วยเครื่องประดับที่หลากหลาย เช่น สร้อยคอและกำไลข้อมือ การแต่งกาย เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความ

ประณีตในการนำเสนอวัฒนธรรมพื้นบ้าน และยังช่วยให้ผู้ชมสัมผัสได้ ถึงบรรยากาศและความงดงามของวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างลงตัวซึ่งสอดคล้องกับ หน้าที่และความสำคัญทางด้านนาฏศิลป์ของทฤษฎีการออกแบบ เครื่องแต่งกาย สุรพล วิรุฬห์ รักษ์ กล่าวว่าเครื่องแต่งกายแสดงอาชีพของ ตัวละคร บ่งบอกว่าถึงการแต่งกายของกลุ่ม อาชีพนั้นและเครื่องแต่งกายยังแสดง วัฒนธรรมของตัวละครบ่งบอกว่าเป็นเผ่าพันธุ์ใดมีความเชื่อ และศรัทธาอะไรโดยอาศัยเครื่องแบบและจารีตนิยม ตลอดจนสัญลักษณ์ที่นับถือและแสดงถึงยุค สมัยในการดำรงชีวิตโดยอาศัยแบบแผน

ดนตรีประกอบของฟ้อนสาละวันมีความสำคัญอย่างยิ่ง เครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็น เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสาน เช่น แคน กลอง และฉิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในการ กำหนดจังหวะของการฟ้อน จังหวะของดนตรีจะขึ้นอยู่กับความเร็วของผู้แสดง ซึ่งทำให้การแสดง ฟ้อนสาละวันมีความพลิ้วไหวและสอดคล้องกับทำนองดนตรีได้อย่างลงตัว การใช้ดนตรีพื้นเมือง เหล่านี้ยังช่วยเน้นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมอีสานและลาวที่มีความเชื่อมโยงกันในทาง ศิลปะและวัฒนธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดได้นำฟ้อนสาละวันมาผสมผสานกับวงดนตรีพื้นเมืองอีสาน เพื่อเพิ่มความสุขสนานและความหลากหลายในการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของสังัด ภูเขาทอง กล่าวว่า การสร้างทำนองเพลงก็ไม่ได้แตกต่างอะไรกันกับนักประพันธ์ที่คิดผูกเรื่องขึ้นมาแล้วก็ดำเนินข้อความไปตามแนวทางที่ตนได้ผูกเอาไว้ การประดิษฐ์ทำนองเพลงไทยก็มีทำนองเพลงมีลักษณะคล้ายกับคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่ จะต้องคำนึงถึงความไพเราะของเสียงเป็นสำคัญ จริงอยู่ทำนองเพลงนั้น หากนำเอาเสียงสูงๆ ต่ำๆ วางลงแล้วนำจังหวะใส่ลงไปก็จะกลายเป็นบทเพลง

2. เพื่อออกแบบการแสดงฟ้อนสาละวัน ชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมิตร ๘ ราชา เป็นการออกแบบทำฟ้อนให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ใหม่เพื่อให้การ แสดงมีความเหมาะสมและสื่อถึงความหมายของการเฉลิมพระเกียรติได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ความงดงาม และความเป็นธรรมชาติของท่าฟ้อนสาละวัน คือการที่นักแสดงสามารถเคลื่อนไหวอย่างอิสระ ตามจังหวะดนตรีและอารมณ์ของตนเอง ฟ้อนสาละวันประกอบไปด้วยท่าทางที่สื่อถึงความรัก ความชื่นชมและความอ่อนช้อย โดยการฟ้อนนี้เริ่มจากท่าเตรียมตัวและมีการเคลื่อนไหวต่อเนื่อง ในท่าหนักหลัง ทำให้ดูสง่างามและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการเดินเป็นวงกลมและการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับจังหวะดนตรีแบบซอน ซึ่งเสริมให้การฟ้อนมีชีวิตชีวาและสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและอบอุ่นแก่ผู้ชม โครงสร้างของการแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระ เกียรติทศมิตร ๘ ราชา ถูกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงมีความหมายและสื่อถึงอารมณ์ที่ แตกต่างกันไปเพื่อให้เข้ากับเนื้อหาของการเฉลิมพระเกียรติ ช่วงที่ 1 คือกระบวนท่ารำเพื่อการ เทิดพระเกียรติ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและการสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วงที่ 2 คือการเกี่ยวพาราสีหนุ่มสาว เป็นการแสดงที่เน้นความงดงามและความ สนุกสนานของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเสน่ห์และเอกลักษณ์ และช่วงที่ 3 คือกระบวนท่ารำเพื่อการ ลา โดยการสื่อความหมายการบอกลาที่เต็มไปด้วยการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณซึ่งสอดคล้องกับ พร ยงดี ที่อธิบายว่า ท่าฟ้อนประกอบของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน จะมีท่าฟ้อนเกี่ยวและท่าฟ้อนอิสระซึ่ง เป็นการใช้ ท่าทางต่างๆ ของคนและสัตว์มากระทำฟ้อนโดยมุ่งเน้นให้ผู้ฟังเข้าใจกลอนลำและ แสดงลีลาท่าฟ้อนให้ เกิดความเพลิดเพลิน

การเลือกใช้วงดนตรีพื้นบ้านอีสานในการแสดงโปงลางประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด เช่น เครื่องตี เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า ซึ่งแต่ละเครื่องดนตรีมีบทบาทในการสร้างจังหวะและทำนองที่เร้าใจและ สนุกสนาน โปงลางไม่เพียงเพิ่มความสนุกสนานและชีวิตชีวาให้การแสดง แต่ยังสร้าง ความตื่นเต้นและทำให้ผู้ชมรู้สึกมีส่วนร่วมับบรรยากาศการแสดงได้อย่างลึกซึ้ง โปงลางจึงมีบทบาทสำคัญไม่เพียงในด้านการแสดงเท่านั้น แต่ยังมี ความสำคัญในการส่งเสริมและสืบสานศิลปะดนตรีพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่ในวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับ เฉลิมศักดิ์ พิภูสรี ที่อธิบายถึงลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน ควรจะ พิจารณาจากลักษณะดังต่อไปนี้ 1) ทำนองมีขนาดสั้น 2) ไม่เคร่งครัดในกฎเกณฑ์ 3) ให้ความสำคัญเนื้อร้อง 4) จังหวะเด่นกว่าทำนอง และ5) ใช้วัสดุพื้นบ้านทำเครื่องดนตรี

บทร้องการแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชาที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานและความงดงามของถ้อยคำ ซึ่งสื่อถึงเรื่องราวของหนุ่มสาวในการหยอกเย้าและเกี้ยวพาราสี การล้อเลียนกิริยา ท่าทางนี้ทำให้บทร้องมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ผู้ชมสามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและการแสดง อารมณ์ของคนพื้นบ้านได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์คำร้องในบางช่วงของการแสดงให้มีความพิเศษและสอดคล้องกับโอกาสสำคัญที่เกิดขึ้นในปีพุทธศักราช 2567 ซึ่งเป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 คณะผู้วิจัยจึงได้เพิ่มเนื้อหาช่วงต้นและช่วงท้ายเพื่อเฉลิมฉลองและเทิดพระเกียรติ ทำให้บทร้อง สาละวันไม่เพียงแต่เป็นการแสดงที่สร้างความบันเทิงแก่ผู้ชม แต่ยังสอดแทรกความรู้สึกรักเคารพ และภาคภูมิใจในพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระเมตตาต่อประชาชน

การแต่งกายสำหรับการแสดงชุดฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชาแสดงให้เห็นถึงการ ผสมผสานระหว่างการรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสพิเศษ โดยคณะผู้วิจัยยังคงยึดแบบเครื่องแต่งกายดั้งเดิมตามวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด แต่ได้มีการ เปลี่ยนแปลงสีชุดให้เป็นสีเหลืองและสีทอง อันเป็นสีที่มีความหมายถึงพระมหากษัตริย์และความ เป็นสิริมงคลในวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้การปรับสีของชุดไม่เพียงแต่ทำให้การแสดงดูสวยงามและโดดเด่นขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ซึ่งการเพิ่มสีเหลืองและทองในการแต่งกายยังสะท้อน ถึงความเคารพและความจงรักภักดีของประชาชนไทยที่มีต่อพระองค์ท่าน รายละเอียดของเครื่อง แต่งกายยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ทั้งการออกแบบชุดสำหรับผู้ฟ้อนทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งสอดคล้องกับ ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ เครื่องแต่งกายมีความสำคัญและบทบาทหน้าที่ในการสร้างตัวละครทุกตัวในบทละคร ให้ปรากฏขึ้นจริงบนเวที เครื่องแต่งกายทุกชิ้นที่อยู่บนร่างกายของนักแสดงจะ ช่วยสร้างให้นักแสดงแปลงร่างกลายเป็นตัวละครที่น่าอัศจรรย์

การเพิ่มอุปกรณ์ประกอบการแสดงอย่าง "ขันหมากเบ็ง" หรือ "บายศรีลาว" ในการ แสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติทศมินทร์ ๖ ราชา แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในรายละเอียดและ ความตั้งใจของคณะผู้วิจัยในการประยุกต์การแสดงที่มีความสมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะการเลือกใช้ บายศรีลาวซึ่งเป็นเครื่องสักการะอันศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญในวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสาน ถือเป็น สัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคลและการเคารพในโอกาสสำคัญ เนื่องจากปีพุทธศักราช 2567 เป็นปี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 การใช้ บายศรีลาวในการแสดงจึงสะท้อนถึงการเทิดพระเกียรติและความเคารพอย่างสูงที่ประชาชนไทยมีต่อพระมหากษัตริย์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดเวทีเผยแพร่การแสดงฟ้อนสาละวันเฉลิมพระเกียรติอย่างต่อเนื่องในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเป็นช่องทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นและเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชน
2. งานวิจัยนี้ได้ศึกษาคุณลักษณะเชิงอัตลักษณ์ของฟ้อนสาละวันในบริบทดั้งเดิมและนำมาออกแบบสู่การแสดงเฉลิมพระเกียรติในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ในเชิงสร้างสรรค์ จึงควรมีการต่อยอดงานวิจัยในเชิงมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในบทลำและท่วงท่าฟ้อน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยณรงค์ ต้นสุข. (2549). *นาฏยประดิษฐ์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. (2532). *ศิลปะการฟ้อนอีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2561). *ลักษณะเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อการสร้างสรรค์บทเพลงวงซิมโฟนิค*. วารสารมนุษย ศาสตร์และสังคมศาสตร์, 40(4), กรกฎาคม - สิงหาคม.

พร ยงดี. (2555). *อัตลักษณ์การเล่าของศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ฤทธิรงค์ จิวากานนท์. (2557). *บทบาทของเครื่องแต่งกายในการสร้างตัวละครบนเวทีการแสดง*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริเพ็ญ อุตไพบูลย์. (2553). *การขับลำลุ่มน้ำโขง: อุบลราชธานี-จำปาสัก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สังต์ ภูเขาทอง. (2532). *การสร้างทำนองเพลงและการดำเนินเรื่องในการประพันธ์เพลงพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: Dr. Sax.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2563). *ละครชาตรี: ภาษาและวัฒนธรรมไทยในอนาคต*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการในโครงการปาฐกถาราชบัณฑิตสัญญาจร: สำนักศิลปกรรม ประจำปีพุทธศักราช.

สมศักดิ์ จันทรมบูรณ. (2549). *การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง.

วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. (2543). *พ่อนสาละวัน*. ม.ป.ท.